

JACK LONDON

Martin
Eden

KLOKAN

edice
KLOKAN

Translation © Eva Masnerová c/o Dilia, 1987

Copyright © ALPRESS, s. r. o.

Všechna práva vyhrazena.

Žádnou část knihy není dovoleno užít
nebo jakýmkoli způsobem reprodukovat bez písemného
souhlasu držitele práv, s výjimkou krátkých citací
nebo odkazů, které tvoří součást kritického hodnocení.

Z anglického originálu MARTIN EDEN

přeložila Eva Masnerová

Redakční úprava Anetta Nová

Vydalo nakladatelství Alpress, s. r. o., Frýdek-Místek,

Grafická úprava obálky Tomáš Řízek

v edici Klokan, 2021

shop@alpress.cz

Vydání čtvrté. V nakladatelství Alpress vydání první.

ISBN 978-80-7633-534-9

KAPITOLA 1

Odemkl domovním klíčem a vešel do dveří, a těsně za ním mladík, který neohrabaně smekl čepici. Mladík měl na sobě neforemné šaty páchnoucí mořem a do prostorné haly, v níž se octl, se zjevně nehodil. Nevěděl, co si s čepicí počít, a cpal si ji do kapsy kabátu, než mu ji druhý muž odebral. Udělal to klidně a samozřejmě a neohrabaný mladík to ocenil. „Chápe mě,“ říkal si v duchu. „Postará se, abych to zvládl.“

Šel druhému v patách, pohupoval rameny a bezděky zeširoka našlapoval, jako by se rovné podlahy zvedaly a klesaly pod nápořem vzdouvajícího se moře. Prostorné místnosti se pro jeho rozmáchlý krok zdály příliš úzké a on sám se děsil, že širokými rameny narazí do dveří anebo shodí drobnosti na nízké římse krbu. Uhýbal ze strany na stranu mezi různými předměty a zveličoval si hrozící nebezpečí, které ve skutečnosti vězelo jen v jeho představách. Mezi klavírem a velkým stolem s vysoko vyrovnanými knihami bylo místa, že by tam prošlo bok po boku půl tuctu lidí, ale on to zkoušel celý rozechvělý. Mohutné paže držel volně podél boků. Nevěděl, co si s těmi pažemi a rukama počít, a když ve své vybičované představivosti už viděl, že se jednou paží nutně otře o knihy na stole, couvl jako vystrašený kůň, tak tak že minul stoličku u klavíru. Pozoroval přirozené pohyby muže před sebou a poprvé si uvědomil, že se svou chůzí od ostatních lidí liší. Na okamžik jím projel palčivý stud, že chodí tak neohrabaně. Na čele mu naskočily drobné krůpěje potu. Zastavil se a otřel si do bronzova opálený obličej kapesníkem.

„Počkejte, Arthure, pomalej, kamaráde,“ ozval se a pokoušel se skrýt svoje obavy bodrým tónem. „Pro vašeho oddaného služebníka je to trochu moc najednou. Nechte mě, ať se na to

nervově uchystám. Víte, že jsem sem nechtěl jít, a řekl bysem, že vaše rodina taky zrovna není nák žhavá, aby mě viděla.“

„To je v pořádku,“ zněla uklidňující odpověď. „Nesmíte se nás bát. Jsme docela prostá rodina... A hele, mám tady dopis.“

Muž jménem Arthur se vrátil ke stolu, roztrhl obálku a začal číst, a dal tak svému druhovi příležitost, aby se vzpamatoval. A ten to pochopil a ocenil. Měl dar vcítit se do myšlení druhých lidí a porozumět jim, a teď pod vyplašeným zevněškem byl tím víc vnímavý. Utřel si zpcené čelo a rozhlédl se kolem sebe; v očích měl výraz, jaký se objevuje v očích divokých zvířat, když se obávají nějaké pasti. Obklopovalo ho neznámo, napjatě čekal, co bude, nevěděl, jak si počínat, uvědomoval si, jak nemotorně se pohybuje a chová, a obával se, že všechny jeho vlastnosti a schopnosti jsou tím poznamenané. Byl přecitlivělý, beznadějně nejistý, a pobavený pohled, který na něho druhý muž kradmo upřel přes okraj dopisu, ho pálil jako rána dýkou. Viděl ten pohled, ale nedal nic najevo, protože k věcem, jimž se naučil, patřila také kázeň. Ta rána dýkou zasáhla rovněž jeho hrdost. Proklínal se, že sem šel, a zároveň se rozhodl, že to vydrží, ať se stane, co stane. Rysy tváře mu ztvrdly a v očích vzplála bojovná jiskra. Rozhlížel se kolem sebe méně ustrašeně a bystře všechno vnímal, každý detail hezkého interiéru se mu vrýval do mozku. Oči měl široce posazené, jejich zornému úhlu nic neuniklo, a jak se vpíjely do krásy, kterou měly před sebou, bojovná jiskra pohasla a nahradila ji teplá zář. Dovedl vnímat krásu a tady bylo co vnímat.

Povšiml si jednoho obrazu, který ho zaujal. Mohutný příboj burácel a tříštil se o skalnatý útes, hrozivé bouřkové mraky pokrývaly oblohu a za čarou příboje se lodivodský škuner, plující těsně při větru a naklánějící se na bok, že bylo vidět palubu do všech podrobností, zmítal na vlnách na pozadí bouřlivé západní oblohy. Byla v tom krása, která ho neodolatelně přitahovala. Zapomněl na svou neohrabanou chůzi a popošel až těsně k obrazu. Krása z plátna zmizela. Na jeho tváři se objevil zmatený výraz. Před očima měl něco, co vypadalo

jako nedbalá mazanice. Potom ustoupil zpátky a rázem se veškerá krása jako bleskem na plátno vrátila. „Nákej trik,“ řekl si a pustil to z hlavy, třebaže mezi vším tím množstvím různých dojmů, které se na něho valily, ho přece jen na chvíli bodlo rozhořčení, že se kvůli nějakému triku obětuje tolik krásy. O malířství nic nevěděl. Vyrůstal mezi barvotisky a litografiemi, jasnými a ostrými zblízka i z dálky. Viděl už ovšem olejomalby ve výkladech obchodů, ale sklo výkladů jeho dychtivým očím bránilo, aby se k nim dostal příliš blízko.

Otočil se po příteli, který četl dopis, a všiml si knih na stole. V jediném okamžiku mu oči vzplály žádostivostí a touhou, stejně jako vzplane touha v očích hladovějícího při pohledu na jídlo. Bezděčně vykročil, ramena se zhoupla doprava doleva a byl u stolu, kde se knihami začal zálibně probírat. Prohlížel si tituly a jména autorů, četl úryvky textů, laskal svazky očima i rukama, a jednou dokonce poznal knihu, kterou už četl. Zbytek byla neznámá díla a neznámí autoři. Namátkou vzal svazek Swinburnea a začel se do něho; úplně zapomněl, kde je, tváře se mu rozzářily. Dvakrát knihu zavřel se založeným ukazovákem, aby se podíval na jméno autora. Swinburne! To jméno si zapamatuje. Tenhle člověk se umí dívat, nesporně vidí barvu a záblesky světla. Ale kdo to je, ten Swinburne? Je už sto let po smrti jako většina básníků? Anebo ještě žije a píše? Vrátil se k titulní stránce... ano, napsal ještě další knihy. Hned ráno zajde do veřejné knihovny a pokusí se tam něco od Swinburnea dostat. Vrátil se k textu a úplně se v něm ztratil. Nevšiml si, že do pokoje vešla mladá žena. Uvědomil si to, až když uslyšel Arthurův hlas, jak říká: „Tohle je pan Eden, Ruth.“

Zavřel knihu přes ukazováček, a než se otočil, rozechvěl ho první nový dojem – ne ona dívka, ale slova jejího bratra. Jeho svalnaté tělo v sobě skrývalo spousty rozechvělých pocitů. Při nejslabším náporu vnějšího světa na jeho vědomí vzplály jeho myšlenky, sympatie a city a roztančily se v plápolavém žáru. Byl nadmíru vnímavý a citlivý a jeho vznícená fantazie neustále srovnávala a shledávala podrobnosti a rozdíly.

Pan Eden, to ho vzrušilo – on, jemuž celý život říkali Eden nebo Martin Eden, anebo prostě Martin. A najednou *pan!* To už je něco, přemítal v duchu. V té chvíli jako by se jeho mysl proměnila v obrovskou laternu magiku a jeho vědomí obklopoval nekonečný šik obrazů z vlastního života: kotelny a podpalubí, tábory a pobřeží, vězení a kořalny, špitály a ulice chudiny, asociace spojované právě s tím, jak ho v těch různých prostředích oslovovali.

A potom se obrátil a uviděl dívku. Při pohledu na ni se jeho zmatené vidiny rázem rozplynuly. Bylo to bledé, éterické stvoření s velkýma, oduševnělýma modrýma očima a bohatstvím zlatých vlasů. Neuvědomoval si, co má na sobě, jedině že její šaty jsou stejně báječné jako ona. Přirovnával si ji k bledě zlatému květu na křehkém stonku. Ne, je to duch, božstvo, bohyně, taková krystalická krása nemůže být z tohoto světa. Anebo možná mají knihy pravdu a ve vyšších sférách je takových jako ona spousta. Ji by ten chlapík Swinburne mohl opěvovat! Třeba měl někoho takového na mysli, když líčil dívku Isoldu, tam v té knížce na stole. Všechna ta přemíra zrakových dojmů, pocitů a myšlenek v něm rázem vzkypěla. Bez přestávky se prodíral jednou skutečností za druhou. Viděl, jak se dívčina ruka napřahuje k jeho, a když mu ruku podala, otevřeně, jako muž, dívala se mu přímo do očí. Ženy, které dosud poznal, tímto způsobem ruku nepodávaly. Ostatně většina z nich nepodávala ruku vůbec nikomu. Do jeho úvah pronikla záplava asociací, obrazy různých způsobů, jak se seznamoval se ženami, a hrozila, že je zcela zaplaví. Vymanil se však a zadíval se na ni. Takovou ženu dosud neviděl. Jaké ženy dosud poznal? Rázem se vedle ní po obou stranách řadily ženy, které poznal před ní. Vteřinu věčnosti stál uprostřed galerie portrétů, kde ona zaujímala ústřední místo, a kolem ní byly podobizny mnoha žen, které bylo třeba ohodnotit a změřit letmým pohledem, přičemž ona byla jednotkou onoho hodnocení a měření. Viděl hubené a nezdravé tváře děvčat z továren a usmívající se veselá děvčata, žijící na jih od hlavní třídy Market Street. Byly tu ženy z dobytkařských táborů a snědé

ženy ze Starého Mexika, kouřící cigarety. Potom je zatlačily Japonky podobné loutkám, cupitající v dřeváčcích, euroasijské typy s jemnými rysy a známkami degenerace, ženy kypřých těl z ostrovů jižních moří, s květinovými věnci na hlavách a se snědou pletí. Ty všechny vymazalo groteskní a děsivé plémě hrůzných snů – špinavé utahané coury z whitechapských chodníků holdující kořalce, odulé čarodějnice z hampejzů a široký proud spřeženců pekla, sprostých a špinavých harpyjí, které v nestvůrných ženských podobách číhají na námořníky, spodina přístavů, kal a sliz samého dna lidstva.

„Nesednete si, pane Edene?“ řekla dívka. „Těšila jsem se na setkání s vámi hned, jak nám o tom Arthur řekl. Bylo to od vás statečné –“

Mávl prosebně rukou a zamumlal, že to, co udělal, vůbec nic nebylo, že každý jiný by to udělal taky. Všimla si, že na ruce, jíž mávl, má čerstvé odřeniny, co se teprve hojí, a při pohledu na druhou ruku, volně spuštěnou podél těla, jí neušlo, že ta je na tom stejně špatně. Bystrým kritickým okem si povšimla jizvy na tváři, další prosvítající mezi vlasy na čele, a třetí jizvy, směřující svisle dolů a ztrácející se pod naškrobeným límcem. Potlačila úsměv, když na jeho opáleném krku zahlédla červenou rýhu, jak se mu límec zařezával do kůže. Zřejmě nebyl zvyklý nosit tvrdé límce. Stejně tak si její ženské oko povšimlo šatů, co měl na sobě, šatů levného střihu a bez elegance. Sako mu v ramenou nesedělo a rukávy, na mnoha místech pokrčené, prozrazovaly mohutné vypracované svalstvo.

Mával rukou a mumlal, že to vůbec nic nebylo, a přitom se snažil poslechnout její příkaz a posadit se do křesílka. Stihl s obdivem zaregistrovat, jak lehce si sedla, a potom se obrátil ke křesílku proti ní a s rozpaky si uvědomoval svou nemotornost. To byla pro něho nová zkušenost. Po celý život až doteď v nejmenším neuvažoval o tom, zda se chová uhlazeně nebo nemotorně. Nikdy ho ani nenapadlo, aby takhle o sobě uvažoval. Opatrně si sedl na krajíček křesla a vůbec nevěděl co s rukama. Překážely mu, ať je položil, kam položil. Arthur

odcházel z místnosti a Martin Eden sledoval jeho odchod toužebným pohledem. Sám v pokoji s tou bledou éterickou ženou si připadal ztracený a opuštěný. Chyběl tam hospodský, na kterého by mohl zavolat a objednat pití, kluk, jehož by si mohl poslat za roh pro džbánec piva a s pomocí této společenské tekutiny navázat přátelskou pohodu.

„Máte na krku velkou jizvu, pane Edene,“ řekla dívka. „Jak jste k ní přišel? Určitě šlo o nějaké dobrodružství.“

„Mexikán s kudlou, slečno,“ odpověděl, navlhčil si vyprahlé rty a odkašlal si. „Jenom rvačka. Když jsem mu tu kudlu vyrval, pokusil se mi ukousnout nos.“

Jak to bez obalu konstatoval, vybavil si živě před očima horkou hvězdnatou noc v Salina Cruz, bílý pruh pláže, v přístavu světla parníku s cukrovou třtinou, v dálce hlasy opilých námořníků, poštuchující se dělníky z doků, vášnivý plamen v Mexičanově tváři, lesk zvířecích očí ve světle hvězd, žhavé bodnutí ocele na krku a proud krve, dav a výkřiky a dvě těla, jeho a Mexičanovo, zaklesnutá do sebe, převalující se jedno přes druhé a rozrývající písek, a přitom kdesi v dálce něžně drnkala kytara. Tak ten obraz vypadal a vzpomínka ho vzrušila, napadlo ho, jestli by člověk, který namaloval škuner na zdi, uměl namalovat taky tohle. Bílá pláž, hvězdy a světla parníku s cukrovou třtinou by vypadaly báječně, říkal si, a uprostřed v písku temná skupinka postav, která obklopovala rváče. Své místo na obraze by měl i nůž, říkal si, a bylo by ho dobře vidět, jako záblesk ve světle hvězd. Ale do jeho slov z toho všeho nepronikla nejmenší narážka. „Pokusil se mi ukousnout nos,“ skončil.

„Opravdu?“ řekla dívka slabým, jakoby vzdáleným hlasem a z citlivé tváře vyčetl, že ji to vyděsilo.

I jeho se zmocnilo zděšení a ruměncem rozpaků mu lehce zbarvil opálené tváře, ačkoli jemu se zdálo, že skoro hoří, podobně jako když měl tváře vystavené otevřené výhni pece v kotelně. Takové špinavé záležitosti jako šarvátky na nože zřejmě nejsou vhodným tématem k rozhovoru s dámou. V knihách lidé v jejím společenském postavení o takových věcech nehovoří – možná že o nich ani nevědí.

V rozhovoru, který se pokusili navázat, nastala kratičká pauza. Potom se ho zkusmo zeptala na jizvu na tváři. A už když se ptala, uvědomil si, že se dívka snaží mluvit jeho řečí, a rozhodl se, že tomu se vyhne a bude mluvit řečí její.

„Byla to jenom nehoda,“ řekl a sáhl si rukou na tvář. „Jednou večer uprostřed ticha se rozbouřilo moře, urvalo táhlo hlavního ráhna a potom lana a kladky. Táhlo bylo z drátu a ten bil kolem sebe a mrskal sebou jako had. Všichni, co měli na palubě službu, se ho snažili čapnout a já do toho vlít a už mě to luplo.“

„Aha,“ ozvalo se tentokrát s nádechem porozumění, třebaže jí to v duši znělo spíš jako hotentotština a dohadovala se, co míní tím luplo.

„Tenhle Swinburne,“ začal z jiného konce, aby mohl uskutečnit svůj plán, ale vyslovil první slabiku básníkovy jména Svajn, jako by se psalo Swineburne, nikoliv Swinburne.

„Kdo?“

„Swineburne,“ opakoval opět s chybnou výslovností. „Ten básník.“

„Swinburne,“ opravila ho a vyslovila první slabiku správně.

„Jo, to je ten chlapík,“ vykoktal a tváře mu přímo žhnuly. „Je to dlouho, co umřel?“

„Ale já jsem neslyšela, že by umřel.“ Překvapeně se na něho podívala. „Kdepak jste se s ním seznámil?“

„Jakživ jsem ho nezahlíd,“ zněla odpověď. „Ale kouknul jsem se na náký básničky tamhle v tý knížce na stole, těsně než jste přišla. Líběj se vám ty jeho básně?“

Dívka se rychle a lehce rozhovořila o tématu, které nadhodil. Cítil se lépe a posunul se z okraje křesílka trochu dozadu. Při držování se přitom rukama opěradel, jako by mu křeslo mohlo podklouznout a shodit ho na zem. Povedlo se mu, že se rozhovořila svou řečí, snažil se ji při tom švitoření sledovat a zároveň se divil, co vědomostí je uloženo v dívčině hezounké hlavice, a vpijel se do bledé krásy jejího obličejce. Skutečně ji sledoval, třebaže mu dělala potíže neznámá slova, která se hladce nesla z jejích rtů, i kritické soudy a rozvíjení myšlenek,

kteře byly jeho uvažování cizí, ale přesto podněcovaly a rozechvívaly jeho myšlení. Tady je intelektuální život, říkal si, tady je krása, horoucí a skvostná, jak si ji nikdy ani ve snu nepředstavoval. Zapomněl na sebe a zíral na dívku hladovými očima. Tady je něco, pro co může člověk žít, o co může usilovat, za co může bojovat – ano, dokonce položit život. Knihy mají pravdu. Na světě jsou takové ženy. Ona je jedna z nich. Dala jeho fantazii křídla a před ním se rozprostřela velká zářivá plátina a na nich se mlžně rýsovaly titánské postavy, milující, romantické a uskutečňující hrdinské činy pro ženu – pro bleudou ženu, pro zlatý květ. A skrze ten chvějivý, pulsující obraz podobný pohádkové vidině upíral oči na skutečnou ženu, která tam seděla a hovořila o literatuře a umění. Sice jí naslouchal, ale především se na ni díval, aniž si uvědomoval, že jak na ni upřeně hledí, veškerá bytostná mužnost jeho povahy mu září z očí. Ona věděla o světě mužů málo, ale jako žena si ostře uvědomovala jeho planoucí oči. Nikdy dřív se muži na ni takhle nedívali a uvádělo ji to do rozpaků. Zajíkla se a zarazila uprostřed věty. Unikla jí souvislost jejích argumentů. Děsil jí a zároveň jí bylo zvláštním způsobem příjemné, že se na ni takhle dívá. Její výchova ji varovala před nebezpečím a zlem, lstivým, tajemným a vábivým. Její instinkty se však jako polnice jasně rozezněly celou její bytostí a pobízely ji, ať se přenesou přes bariéry společenského kastovníctví a postavení a získá toho poutníka z jiného světa, neohrabaného mládence s potlučenými rukama a červenou rýhou na krku od nezvyklého límečku, mladíka, kterého až příliš zjevně poznamenala špína ubohého života. Její nevinnou čistotu to pobuřovalo, ale byla žena a právě začínala poznávat paradox ženství.

„Jak jsem řekla – co jsem to říkala?“ Přerušila se a vesele se zasmála sama sobě.

„Říkala jste, že se z toho Swinburnea nestal velkej básník, protože – až k tomuhle jste se dostala, slečno,“ napověděl jí, ačkoli si najednou připadal vyhladovělý a zvuk jejího smíchu mu přeběhl po páteři jako rozkošné vzrušení. Jako stříbro, napadlo ho, jako cinkající stříbrné zvonky, a v té chvíli, jenom

na chvíličku, jako by ho cosi přeneslo do daleké země, kde pod růžovými třešňovými květy kouřil cigaretu a naslouchal zvonkům vysoko se tyčící pagody, svolávající věřící ve slaměných sandálech k pobožnosti.

„Ano, děkuji vám,“ řekla. „Swinburne není velký, celkem vzato, protože je... no, málo jemný. Mnoho jeho básní bychom vůbec neměli číst. Verše skutečně velkých básníků vyjadřují nádherné pravdy a podněcují v člověku všechno vznešené a ušlechtilé. U velkých básníků nemůžeme vynechat jediný verš, aniž tak ochudíme celý svět.“

„To málo, co jsem přečet, mi připadalo báječný,“ řekl váhavě. „Neměl jsem tušení, že je to takovej – hrubián. Asi se to víc objevuje v jeho ostatních knihách.“

„V knize, kterou jste četl, je mnoho veršů, které by šlo vypustit,“ řekla pedantsky pevným a dogmatickým hlasem.

„Asi mi ušly,“ doznal. „Ty, co jsem čet, byly opravdu dobré. Takový plný světla, zářivý a vpalovaly se do mě a celého mě prozářily, jako slunce nebo nákej světlomet. Takhle to na mě působilo, slečno, ale já asi básním moc nerozumím.“

Zarazil se, nemohl dál. Zmocnil se ho zmatek, bolestně si uvědomoval svoje nedostatečné vyjadřovací schopnosti. V tom, co četl, cítil velkolepost a zářivost života, ale jeho slova tomu dostatečně neodpovídala. Neuměl vyjádřit, co cítí, a v duchu se přirovnával k námořníkovi, který na cizí lodi uprostřed noci tápavě šmátrá v neznámém uvolněném lanoví. Ano, je na něm, aby poznal tenhle nový svět. Ještě se nikdy nesetkal s ničím, čemu by nedokázal přijít na kloub, a už je načase, aby se o to pokusil a naučil se mluvit o tom, co v sobě cítí, takovým způsobem, aby tomu porozuměla. Právě ona se mohutně tyčila na jeho obzoru.

„Vezměme Longfellowa...“ říkala právě.

„Jo, toho jsem čet,“ skočil jí spontánně do řeči; horlivě se snažil předvést a co nejvíc využít své skrovné knižní znalosti, toužil jí ukázat, že není úplně hloupý zabeďnec. „Žalm života, Excelsior a... to je asi všechno.“

Kývla hlavou a usmála se, a jemu její úsměv přišel shovívavý, soucitně shovívavý. Je blázen, jestliže se v tomhle směru snaží něco dokazovat. Ten chlap, ten Longfellow, pravděpodobně napsal spoustu básnických knih.

„Promiňte, slečno, že se do toho takhle míchám, řek bych, že o těchhle věcech nic moc nevím. Do mého světa zrovna nepatřej. Ale já je do něho dostanu.“

Přišlo to jako výhrůžka. Hlas mu zněl rozhodně, oči mu blýskaly, rysy tváře ztvrdly. A jí se zdálo, že se sevření jeho čelistí proměnilo, že se najednou svírají nepříjemně útočným způsobem. Zároveň jako by se od něho vzedmula mocná vlna mužnosti a dopadla na ni.

„Myslím, že to dokážete – dostat je do svého světa,“ odpověděla se smíchem. „Jste velice silný.“

Její pohled na chvíli spočinul na svalnaté šíji, mohutně šlachovité, skoro býčí, do bronzova opálené, překypující drsným zdravím a silou. A třebaže tam Martin seděl v rozpacích a pokorně, dívka znovu pocítila, jak ji to k němu přitahuje. Překvapila ji nečekaně rozverná myšlenka, že kdyby mohla na jeho šíji položit ruce, síla a energie by se přelila do ní. Potom ji napadlo, že je to hrozná myšlenka a že ve své povaze objevila netušenou zkaženost, vždyť síla jí vždy připadala jako něco hrubého a zvířecího. A přesto ji ta myšlenka neopouštěla. Zmateně se divila, že vůbec zatoužila položit na jeho osmahlou šíji ruce. Sama ovšem zdaleka nebyla statná a její tělo i mysl sílu potřebovaly. To však nevěděla. Věděla pouze, že dosud žádný muž na ni nezapůsobil tak jako tento, který ji co chvíli šokoval svou špatnou gramatikou.

„No, invalida teda nejsem,“ řekl. „Když jde do tuhého, strávím i hřebíky. Teď zrovna mě ale zlobí žaludek. Většinu toho, co jste říkala, nemůžu strávit. Víte, nikdy mě to nikdo neučil. Mám rád knihy a básničky, a jak mám čas, tak je čtu, ale nikdy jsem o nich neuvažoval jako vy. Proto taky o nich neumím mluvit. Připadám si jak lodivod, kterýho to odnese na neznámý moře bez mapy a bez kompasu. A teď si chce určit

polohu. Třebas mě navedete na správné kurs. Jak jste na to všechno, o čem jsem mluvila, přišla?“

„Asi tím, že jsem chodila do školy, a studium,“ odpověděla.

„Já jako malej kluk taky chodil do školy,“ namítl.

„Ano, ale já mám na mysli střední školu a přednášky a univerzitu.“

„Vy jste šla na univerzitu?“ podivil se upřímně. Tím se mu vzdálila nejmíň o milion mil.

„Chodím tam. Zapsala jsem si výběrové přednášky z angličtiny.“

Nechápal, co myslí tou angličtinou, ale v duchu si svou neznalost zaznamenal a přešel to.

„Jak dlouho bysem musel studovat, než bysem moh chodit na univerzitu?“ zeptal se.

Úsměvem povzbudila jeho touhu po vědění a řekla: „To záleží na tom, kolik jste toho už nastudoval. Na střední školu jste nikdy nechodil? No, samozřejmě že ne. A... dokončil jste základní školu?“

„Chyběly mi ještě dva roky, když jsem šel ze školy pryč,“ odpověděl, „ale postupoval jsem vždycky s dobrým prospěchem.“

Rozčílil se sám na sebe, že se takhle chlubí, a v příštím okamžiku sevřel opěradla křesílka tak divoce, až ho zabrněly konečky prstů. Zároveň si povšiml, že do místnosti vchází nějaká žena. Viděl, jak se dívka rychle zvedá a běží k ní přes místnost. Políbily se, objaly se navzájem v pase a šly k němu. To musí být její matka, říkal si. Byla vysoká, plavovlasá, štíhlá, důstojná a krásná. Její oblečení odpovídalo tomu, co mohl v tomto domě očekávat. Jeho oči se zalíbením vnímaly ladný střih. Ona sama i její šaty mu připomínaly ženy na jevišti. Potom si vzpomněl, jak viděl podobné nádherné dámy a toalety ve vchodech londýnských divadel, zatímco on tam stál a okukoval je a policajti ho tlačili od krytého vchodu do mrholivého deště. Potom ho myšlenky skokem přenesly ke Grand hotelu v Jokohamě, kde také z chodníku pozoroval nádherné dámy. Pak se mu před očima začaly míhat tisíce

obrazů z Jokohamy, z města i z přístavu. Rychle však zapudil kaleidoskop vzpomínek, puzen naléhavostí přítomné chvíle. Věděl, že musí vstát, aby ho dívka mohla představit, pracně se tedy zvedl a zůstal stát. Kalhoty měl na kolenou vytlačené, paže mu volně a směšně visely; se strnulým výrazem ve tváři stál připravený na to, co je mu souzeno přetrpět.

KAPITOLA 2

Přesun do jídelny představoval hrůzný sen. Mezi zastávkami, klopýtáním, trhavými pohyby a kymácením ze strany na stranu měl Martin chvílemi pocit, že se nemůže pohybovat. Nakonec to však zvládl a usadili ho hned vedle dívky. Soubor nožů a vidliček ho vyděsil. Ježily se předzvěstí neznámých nebezpečí a on se na ně fascinovaně díval, až se z jejich oslnivé záře stalo pozadí, přes které se pohyboval sled obrazů z podpalubí, kde seděl se svými druhy a společně pojídali solené hovězí jen kudlou a prsty, anebo nabírali hustou hrachovou polévku z kovových misek ubohými železnými lžícemi. V chřípí cítil pach zkaženého hovězího masa a v uších mu znělo hlasité mlaskání a srkání za doprovodu skřípajících trámů a vrzajícího lodního pažení. Viděl, jak tam vespolek jedli, a usoudil, že se krmili jako prasata. No, tady si dá pozor. Nesmí při jídle mlaskat. Bude to mít po celou dobu na paměti.

Rozhlédl se kolem stolu. Proti němu seděl Arthur a Arthurův bratr Norman. To jsou její bratři, připomněl si, a jeho srdce se pro ně rozhořelo. Jak se všichni členové téhle rodiny mají navzájem rádi! Myslí mu proletěl obraz dívčiny matky, a jak se obě políbily na pozdrav a společně k němu kráčely. V jeho světě takové projevy lásky mezi rodiči a dětmi neexistovaly. Bylo to zjevení výšin lidské existence, jakých dosahuje svět nahoře. Nejhezčí věc, kterou dosud viděl při letmém

nahlédnutí do onoho světa. Hluboce ho to dojalo a srdce mu jihlo pochopením a něhou. Po celý život hladověl po lásce. Z hloubi nitra po lásce toužil. Byla organickým požadavkem jeho bytosti. Zatím však šel životem bez ní a časem zhrubl. Nevěděl, že potřebuje lásku. Ani teď si to ještě neuvědomoval. Pouze ji viděl, jak existuje, vzrušilo ho to a připadala mu krásná, vznešená a nádherná.

Uvítal, že není přítomen pan Morse. Beztak už bylo dost těžké seznámit se s ní, s její matkou a bratrem Normanem. Arthura už trochu znal. Otec už by byl jistě nad jeho síly. Připadalo mu, že se nikdy v životě takhle nenamáhal. Nejtěžší dřina se ve srovnání s tímhle zdála dětskou hrou. Na čele mu vyvstaly drobné krůpěje a košile mu z té námahy zvlhla potem, když musel dělat tolik nezvyklých věcí najednou. Musel jíst tak, jako nikdy dřív nejedl, užívat nezvyklé náčiní, nenápadně se rozhlížet a učit se, jak každou tu novou věc zvládnout, přijímat záplavu dojmů, které se na něho hrnuly a bylo třeba je v duchu zhodnotit a utřídit. Uvědomovat si svou touhu po ní, touhu, která ho znepokojovala jakýmsi mdlým bolestivým neklidem, cítit palčivost vášnivého přání dospět k takové cestě životem, po jaké kráčela ona, a přitom se stále ztrácet v úvahách a mlhavých plánech, jak se jí přiblížit. Přitom když se pokradmu zadíval naproti na Normana anebo na kohokoli dalšího, aby zjistil, kterého nože nebo vidličky má v určité situaci použít, zmocňoval se v duchu rysů těch osob a automaticky se je snažil ohodnotit a odhadnout, jací jsou – všichni ve vztahu k ní. Potom musel mluvit, vnímat, co mu říkají, o čem se hovoří, a pokud bylo třeba, odpovídat jazykem zvyklým na obhroublé vyjadřování, takže ho musel držet na uzdě. A aby těm zmatkům nebylo konce, byla tu služka, neustávající hrozba, která se objevovala nehlučně u jeho ramene, hrůzná sfinga předkládající záhady a hádanky, co vyžadovaly okamžitá řešení. Během jídla ho tížila myšlenka na misky, v nichž se po jídle umývají ruce. Bezdůvodně, vytrvale a mnohokrát se v duchu ptal, kdy se objeví a jak asi vypadají. Slyšel o takových věcech a teď je dříve nebo později, v několika

nejbližších minutách, uvidí, protože sedí u stolu se vznešenými bytostmi, které je užívají – a ano, použije je i on sám. Avšak vůbec ze všeho nejdůležitější problém, hluboko skrytý a přitom neodbytný, byl problém, jak se má ve styku s těmito lidmi chovat. Jak k nim má přistupovat? Neustále s tímto problémem zápasil. Napadaly ho zbabělé myšlenky, že by jim měl něco namluvit, sehrát nějakou roli, ale ještě zbabělejší myšlenky ho varovaly, že s tím by neuspěl, že se na to svou povahou nehodí, že by to nezvládl a že by se zesměšnil.

A tak byl během první části večeře, kdy zápolil s tím, jak si má počínat, velmi zamlklý. Nevěděl, že jeho zamlklost odporuje Arthurovým slovům z předešlého dne; Arhur ohlásil, že přivede domů na večeři jednoho divocha, ale že není čeho se obávat, protože je to divoch zajímavý. Martin Eden by byl tehdy ještě nedokázal uvěřit, že by její bratr byl schopen takové zrady – zvlášť když se mu podařilo dostat právě Arthura z té ošklivé rvačky. A tak seděl u stolu nervózní z toho, že se sem nehodí, a zároveň okouzlený vším, co se kolem něho dělo. Poprvé si uvědomil, že jídlo má ještě jinou funkci než užitkovou. Vůbec nevěděl, co jí, bylo to prostě jídlo. U tohoto stolu, kde jídlo mělo estetickou funkci, sytil svou lásku ke kráse. Mělo také funkci intelektuální. Vzrušilo jeho mysl. Slyšel vyslovovat slova, která pro něho neměla žádný význam, a jiná slova, která viděl pouze v knihách a která se vymykala duševním obzorům mužů a žen, co dosud znal, takže jich nepoužívali. Když slyšel, jak tato slova bezděčně kanou ze rtů členů této skvělé rodiny – její rodiny –, vzrušilo ho to a potěšilo. Bylo to potvrzení romantiky, krásy a průbojnosti, které znal z knih. Octl se ve vzácném a požehnaném stavu, kdy člověk vidí, jak se jeho sny vylupují z koutku fantazie a stávají se skutečností.

Nikdy se dosud neoctl v takových výšinách existence a držel se v pozadí, naslouchal, pozoroval a radoval se a odpovídal zdrženlivými kratičkými slůvky Ano, slečno a Ne, slečno, a její matce Ano, paní a Ne, paní. Krotl se, aby impulzivně neodpověděl jejím bratrům Ano, pane a Ne, pane, jak byl

vycvičen na moři. Měl pocit, že by to bylo nevhodné a že by tím doznával svou podřízenost – a to by nebylo dobré, pokud ji chce získat. Vnukala mu to také hrdost. „Proboha,“ rozhorlil se v jedné chvíli v duchu, „vždyť jsem přece zrovna tak dobřej jako oni, a jestli oni znaj spoustu věcí, co já neznám, přece se taky něco z toho dokážu naučit! A v příštím okamžiku, když se na něho ona nebo její matka obrátily jako na *pana Edena*, byla jeho útočná hrdost ta tam a on celý zářil potěšením. Je přece civilizovaný člověk a sedí bok po boku u večeře s lidmi, o kterých čítal v knihách. On sám je v těch knihách a dobrodružně se prodírá tištěnými stránkami vázaných svazků.

Takže vůbec neodpovídal Arthurovu popisu a vypadal spíš jako něžné jehňátko než jako divoch, ale zároveň usilovně pátral v mysli, co by měl dělat. Nebyl něžné jehňátko a hrát druhé housle nikdy nebylo pro jeho vypjatě dominantní povahu. Hovořil, jen pokud musel, a pak se ta řeč podobala jeho chůzi, když šel ke stolu, samé zadržávání a odmlky, jak tápavě hledal slova ve svém různorodém slovníku, jak rozvažoval nad slovy, o kterých věděl, že jsou na místě, ale která, jak se obával, by nedokázal vyslovit, a zároveň zamítal jiná, kterým by podle něho určitě nerozuměli nebo by působila drsně a hrubě. Celou dobu ho však tísnilo vědomí, že se svou nedbalou dikcí působí jako trouba, a to mu bránilo vyjádřit, co cítí. Stejně tak jeho láska ke svobodě se vzpouzela vůči omezování, podobně jako se jeho šíje vzpouzela škrobenému poutu límce. Kromě toho si byl vědom, že by to dlouho nevydržel. Byl založením přemýšlivý a citlivý a jeho tvořivý duch byl nepokojný a nedočkavý. Rychle ho ovládla nějaká představa či pocit, který v něm těžce zápolil o výraz a formu. Potom úplně zapomněl, kde je, a z úst mu vyklouzla stará slova – ty nástroje řeči, které znal.

V jedné chvíli si odmítl cosi vzít od služebné, která ho rušila a obtěžovala u ramene, s krátkým a důrazným „Kuš!“

Všichni u stolu rázem zpozorněli, služebná se samolibě usmála a on se topil v hanbě. Rychle se však vzpamatoval.

„To je kanadský slovo, znamená dost,“ vysvětloval. „A jen mi to tak uklouzlo.“

Zachytil její zvědavý a pátravý pohled, upřený na jeho ruce, a když už byl v tom vysvětlování, pokračoval: „Zrovna jsem se vrátil na pobřeží na jednom z těch pacifickéjch poštovních parníků. Měl zpoždění, a v přístavech zátoky Puget Sound jsme dřeli jak negři, nakládali jsme zboží – smíšeněj náklad, jestli víte, co to obnáší. No a přitom jsem si odřel kůži.“

„Ale to jsem nemyslela,“ snažila se mu zase ona honem vysvětlit. „Vaše ruce mi přišly ve srovnání s vaší postavou příliš malé.“

Tváře mu zahořely. Přijal to jako odhalení dalšího ze svých nedostatků.

„Ano,“ řekl omluvně. „Nejsou dost velký na tu námahu. V pažích a ramenou mám sílu jak tažnej kůň. Jsou až moc silný, a když praštím nějakýho chlapa po hubě, sám si rozbiju ruce.“

Z toho, co řekl, neměl žádnou radost. Naplnilo ho to nechutí k sobě samému. Přestal si hlídat jazyk a mluvil o věcech, které nebyly pěkné.

„Bylo to od vás statečné, jak jste Arthurovi pomohl – vždyť jste ho ani neznal,“ řekla taktně, protože si uvědomovala Martinův zmatek, aniž znala jeho důvod.

On si zase uvědomil její počínání, zaplavila ho teplá vlna vděčnosti a zapomněl na svou příliš hrubou mluvu.

„To nic nebylo,“ řekl. „To by udělal pro druhýho každej chlap. Ta banda darebáků si koledovala vo malér a Arthur jim nijak nepřekážel. Navezli se do něj a já se navez do nich a pár jsem jich zkosil. Přitom jsem přišel o nějakou tu kůži na rukách a ta banda o pár zubů. Za nic bysem si to nedal ujít. Když jsem viděl –“

Zarazil se s otevřenými ústy na okraji propasti své vlastní ubohosti, s vědomím, že není v nejmenším hoden dýchat stejný vzduch jako ona. A Arthur už podvacáté rozvíjel příběh o svém dobrodružství s opilými darebáky na převozním parníku a o tom, jak se přiřtil Martin Eden a zachránil ho. Martin sám se mračil a v duchu se trápil tím, jak se tu hloupě prezentoval, a tím usilovněji zápasil s problémem, jak by si

měl ve vztahu k těmto lidem počínat. Zatím byl neúspěšný. Nepatří k nim a neumí mluvit jejich jazykem, říkal si v duchu. Nemůže předstírat, že je jedním z nich. Taková maškaráda by zkrachovala a potom – předstírání bylo cizí jeho povaze. Pokrytecké komedie a triky mu neseseděly. Ať se děje cokoli, musí být sám sebou. Dosud jejich řečí mluvit neumí, ale za čas to dokáže. To si umínil. Zatím ale mluvit musí, a musí to být jeho vlastní řeč, samozřejmě upravená, tak aby jí rozuměli a aby je moc nešokovala. A ještě něco, nebude předstírat ani pouhým mlčenlivým souhlasem – že zná něco, co mu vlastně známé není. A když oba bratři hovořili o práci na univerzitě a několikrát užili slovo trīga, poslušen svého rozhodnutí se Martin Eden zeptal: „Co je to trīga?“

„Trigonometrie,“ řekl Norman. „Vyšší forma matiky.“

„A co je matika?“ následovala další otázka, která Normana rozesmála.

„Matematika, aritmetika,“ zněla odpověď.

Martin Eden přikývl. Zahlédl záblesk zřejmě nekonečných obzorů vědění. To, co viděl, nabylo hmatatelných obrysů. Díky jeho nadprůměrné představivosti abstrakce nabývaly konkrétních forem. Trigonometrie a matematika a celé pole vědění, které označovaly, se v alchymii jeho mozku proměnily v jakousi krajinu. Průhledy, které viděl, byly obrazy zeleného listoví a lesních mýtin, tlumeně světélkujících či protkaných záblesky světla. V dáli se podrobnosti neurčitě rozplývaly pod závojem purpurového oparu, ale věděl, že za ním je ono kouzlo neznámého romantického vábení. Bylo to jako víno. Tady je dobrodružství, něco, do čeho se může pustit hlavou i rukama, svět, který může dobýt – a přímo z hloubi jeho vědomí se hnula myšlenka *dobýt, získat ji, tu duši jak lilii bílou, co tady sedí vedle něho.*

Třpytivou vidinu zničil a zapudil Arthur, který se po celý večer snažil vyprovokovat ke slovu svého divocha. Martin Eden měl na paměti svoje rozhodnutí. Poprvé byl zase sám sebou, zprvu vědomě a s rozvahou, ale brzy se ztrácel v tvůrčí radosti, když líčil před očima svých posluchačů život,